

Παρά τοῦ Ἡλιοδώρου τούτου τὴν παράφρασιν, σώζονται καὶ ἄλλαι παραφράσεις, ἢ ἀληθιότερον σχόλια, ἐκ τῶν ἐπειῶν ἀφίνων τὰ ἀκόμῃ ἀνέκδοτα, ὀνομάζω τὸν Μητροπολίτην Νικαίας Εὐστράτιον, ὅστις ἤκουσεν περὶ τὰς ἀρχάς τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Τὰ σχόλια τοῦ ἐτυπώθησαν πρῶτον εἰς τὴν Πενετίαν (1536 ἔτ.) ἀλλ' ἀμφιβάλλοντες ἂν ἦναι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔλα τοῦ Εὐστρατίου μέρος ἐξ αὐτῶν νομίζεται τοῦ Ἀσπασίου, καὶ μέρος Μιχαὴλ τοῦ Ἐφραίου.

Τὸν Μιχαὴλ τοῦτον ὑπολαμβάνουν τινὲς εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ ὁ κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας, Μιχαὴλ ὁ Ψελλός· ἄλλοι δὲ τὸν νομίζουν μαθητὴν τοῦ ψελλοῦ ὁμώνυμον. Περὶ τοῦ Ἀσπασίου, ἀρχαῖ ν' ἀναγνώσῃ τις μέρος τῶν σχολίων του, διὰ τὰ ἀπορίαι, κῶς τὸν ἐφαντάσθησαν τινὲς τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Περιπατητικὸν Ἀσπασίον, ὅστις ἤκουσεν εἰς τὴν δευτέραν ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα (1). Συνέβη σχεδὸν καὶ εἰς τοῦτον ἔτι συνέβη εἰς τὸν ἀρχαιότερον Ἀνδρόνικον· ἐπειδὴ ἔγραψεν εἰς ἄλλα τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα ἐξηγήσεις ὁ Ἀσπασίος, ἀπεδόθησαν εἰς τὸν αὐτὸν καὶ αἱ εἰς τὰ Ἰθιῶν καὶ ἐξηγήσεις τοῦ μεταγενετέρου τούτου, εἴτε ὁμώνυμος Ἀσπασίου, εἴτ' ἄλλο τι φέροντος ἀγνωστοῦ ὀνομα.

Μεταφράσαι τῶν Ἰθιῶν Λατινικαί ἔγινον πολλά· ἐκ τῶν ἐπειῶν ἄξιαι σπουδαιότερας, ὡς ἀρχαιότεραι, εἶναι τρεῖς, καὶ μάλιστα ἡ πρώτη (1270), ἡ Ἀνώνυμος, διὰ τὴν κατὰ λέξιν ἀκρίβειαν τῆς ἐρμηνείας. Τόση ἀκρίβεια, συνειδησμένη κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίωδον, ἂν καὶ παιδαριώδης, καὶ ἀκδεστάτη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, χρησιμεύει ἕως πολὺ εἰς τοὺς ἐκδότας, ὡς ἀναπληροῦσα τὸν ἀντιγράφου. Τὸν μεταφραστὴν, ἀγνωστον πρὸ πολλοῦ, ἔδειξε πιθανῶς ὁ Συνειδέρης (2), εἶναι ὁ Μοναχὸς Μοιρθέκας, ὁ χειροτονηθεὶς ἔπειτα Ἐπίσκοπος Κορίνθου, ὅπου ἔδειξε (λέγει ἡ ἱστορία) ζῆλον πολλὰ βερμὸν γὰ ἐνώση τοῦ

(1) Ἴδε τὸν Παθρίκιον, Biblioth. graec., tom. 111, pag. 265, edit, 4.

(2) Ἴδε τὰ Προλεγόμενα (σελ. CXXXII—CXXXV) εἰς τὸ Περὶ Ζώων ἱστορίας τοῦ Ἀριστοτέλους ἀπὸ τὸν σφόνδ Συνειδέρην, ὅστις περὶ τὰς ἀρχάς τοῦ παρόντος ἔτους (1822) ἔκλυσε γὰ ὠφελεῖ τοὺς συγγραφεύς του. Διωνύσιου σου ἡ μνήμη! σφοδρῶτα καὶ χρησιμώτα φίλι.

σχηματικούς ἡμᾶς! μετὰ τὴν ἐκκλησίαν του. Μετὰ διακρίσιμα σχεδὸν ἀπὸ τῆς μεταφράσεως τοῦ Μοιρβέικα ἔτη, μετέφρασε δεύτερον εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν τὰ Ἰθδικὰ Ἰωάννης ὁ Ἀργυροπούλου, εἰς ἐξ ἐκείνων τῶν δυστυχῶν λογίων ἀνδρῶν, ὅσοι φεύγοντες τὴν δουλωθεῖσαν ἀπὸ τοῦς ἀγρίους Τούρκους πατρίδα των, κατέφυγαν εἰς τὴν φιλόθροπον καὶ φιλόλογον οἰκίαν τῶν περιφήμων Μεδίκων. Τρίτην Λατινικὴν ἀρχαίαν μετάφρασιν εὑύταξεν ὁ Δεωνάρδος, ὁ ἑπωνομασθεὶς ἀπὸ τὴν πατρίδα. Ἀρετίνος.

Παρὰ ταύτας καὶ τὰς καθ' ἑξῆς αἰτίας μεταφράσεις, ἐξεδόθησαν Λατινιστὶ πολλὰ περὶ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν σχόλια. Τὰ ἀρχαιότερα εἶναι τοῦ περιβοήτου σὺν Δυτικῆς ἐκκλησίας θεολόγου, Θωμᾶ τοῦ Ἀκυϊνάτου· ἀπὸ τὴν παρακίνησιν τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι ἔγινε καὶ ἡ ἀνωτέρω ὀνομασθεῖσα πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις (1270) ὅλων τῶν Ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων. Μετὰ τὸν Θωμᾶν ἐξεδόθησαν ἐνωμένα μετὰ τοῦ Ἀργυροπούλου τὴν μετάφρασιν τὰ διεξοδικώτατα σχόλια τοῦ Δονάτου Ἀγκικισίου, Φλωρεντίνου τὴν πατρίδα. Αὐτὸς συνήκμασε εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν μετὰ τὸν Ἀργυροπούλου, καὶ συναμαθίτησ' εἰς αὐτὸν μετὰ πολλοῦς ἄλλους· ἔθεν καὶ τὰ σχόλιά του κρύνονται συνάθροισις καὶ σύνταξις ὅσων ἤκουσεν ἀπὸ ζώσης φωνῆς τοῦ Ἀργυροπούλου. Τρίτος σχολιαστής, ὄχι ἐπιγνώριον διεξοδικὸς τοῦ Δονάτου, ἐφάνη κάποιος Ἰάκωβος θιάθηρ, τυπωμένος καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ Ἀργυροπούλου τὴν μετάφρασιν. Παρατρέχω πολλὰν μεταγενεστέρων Λατινιστὶ ἐκδοθείσας ἐκλήσεις, περὶ τῶν ὁποίων διεξοδικῶς γράφει ὁ πρὸ ἐμοῦ ἐκδότης εἰς τὰ Προλεγόμενά του, καὶ πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην ὁ Φαβρίκιος (1).

Μεταφράσεις τῶν Ἰθδικῶν εἰς διαφόρους σήμερον λαλουμένας γλώσσας ἀριθμῶνται πολλά· ἡ τελευταία ἔγινε εἰς τὴν Γερμανικὴν ἀπὸ τὸν Γάβριον (Gavine), εἰς τόμους δύο, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1798, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεταφραστῆ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ 1801 ἔτος.

Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἐκδόσεων, μεταφράσεων, παραφράσεων ἢ ἐκλήσεων, δὲν εἶχα παρὰ τὴν ἀπὸ τὸν Σουλζβέργιον ἐκδοσιν (1587),

(1) Γάβριου, Biblioth. groec. tom. 111, pag. 202—168, édit. 4,

τοῦ κειμένου ὄλων τῶν Ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων, μίαν ἄλλην συνωδευμένην μὲ Λατινικὴν μετάφρασιν (1597), τρίτην μόνων τῶν Ἰσοκῶν μὲ τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ 1716 ἔτος ἀπὸ τὸν Ἀγγλον Βιλκινσῶνα, καὶ μετατυπωθεῖσαν τὸ τρίτον κατὰ τὸ 1818, καὶ τελευταίαν τὴν ἀνωτέρω ἐνεκρωθεῖσαν τοῦ Γερμανοῦ Ζέλλου (1820). Παρὰ ταύτας μ' ἐδάνεισεν ὁ πάντοτε πρόθυμος καὶ μὲ ὠφελῆ σεβάσμιός μου φίλος, Θυρῶτης, ὁ διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, τὴν ψευδῶς εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἀναφερομένην τοῦ Ἡλιοδώρου παράφρασιν, καὶ μοῦ ἐπρομήθευσεν ἀλλαγῶθεν τὰς Λατινικὰς τρεῖς παλαιὰς μεταφράσεις, τὴν Ἀνώνυμον λέγω, καὶ τὰς ἀπὸ τὸν Ἀργυροπούλου καὶ τὸν Ἀρετίνου συνταχθείσας, συνωδευμένας καὶ τὰς δύο μὲ τὰ διεξοδικώτατα σχόλια (1).

Ἡ παράφρασις τοῦ Ἡλιοδώρου, καὶ αἱ τὰς ὁποίας ἐγνώρισα ἀπὸ τὰς σημειώσεις τοῦ Ζέλλου ἐξηγήσεις τοῦ Ἀσπασίου, ἤθελον περὶ χρυσιμεύσειν, ἀν' ἀληθείας ἦσαν, ὡς ἐνομίσθησαν, παλαιῶν ἀδρῶν μελέται. Ἐὰ συνωδύοντα τὰς Λατινικὰς μεταφράσεις διεξοδικώτατα σχόλια ἔγινον εἰς καιρὸν, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ σοφία εἰς μὲν τὴν ἑλλάδα ἔπνεε τὰ λείψια, εἰς δὲ τοὺς ἄλλογενεῖς Ἑυρωπαίους ἔρχισεν ἡ ζῆλον ὅμως ἀκόμη νεπίων. Αὐτὰ εἶναι καθαρὰ σχολαστικὴ ἀπεραντολογία, ἀναπόφευκτος εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρήσεως ἀξία. Τί λέγω, συγχωρήσεως! Ἐπαινον καὶ χάριν χρῆσται, ἔστις ἀδικάτοις κρίνει τὰ πράγματα, εἰς τοὺς ἀνυπερόρους κόπους, ἔσους ἀνεδέχθησαν εἰ μακαρῆται ἄνδρες ἑκείνοι, διὰ τὴν ἀγκούρωσιν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς λίθης τὴν καταχωσμένην τῶν παλαιῶν σοφίαν. Ἐκείνων οἱ κόποι ἐμελλαν μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ χρένιου νὰ γεννήσωσι, καὶ ἐγέννησαν ἀληθῶς, τὴν ὁποίαν ἀπολαύει σήμερον ἡ Ἑυρώπη σοφίαν.

Ἄλλ' ἐὰν θυμολύωμεν τοὺς κόπους τούτους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη βοηθὸν καὶ τὴν τυπογραφίαν, καὶ τοὺς κρένομεν ὡς εὐεργέτας τῶν ἀνθρώ-

(1) Καὶ αἱ τρεῖς ἢ μᾶλλον τέσσαρες, εἶναι συνδεμέναι εἰς ἓνα τόμον. Προηγεῖται τοῦ Ἀργυροπούλου ἡ μετάφρασις μὲ τὰ ὀνομαζόμενα τοῦ Δουάτου σχόλια, τυπωμένα εἰς τὸς Παρισίους 1541. Ἀκολουθεῖ ἡ αὐτὴ πάλιν τοῦ Ἀργυροπούλου μετάφρασις μὲ τὰ σχόλια τοῦ Φιάδου, ἡ μετάφρασις τοῦ Ἀρετίνου, καὶ τρίτη τοῦ Ἀνώνυμου, εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν, 1597.

πων, ἵτις πρέπει νὰ λέγωμεν περὶ τῶν παλαιῶν φιλοσόφων, τῶν ἁπλοῶν εἰς κόποι θρόνισαν αὐτὰς τὰς ἐπιστημὰς, καὶ μᾶς ἀφείσαν μὲ ἀσυγκρίτως ὀλιγώτερα βοηθήματα, τῶσον ἀξιόλογα συγγράμματα, ὥστε εἰς αὐτὰ χρεωσται (μὴν ἀμφιβάλλωμεν) ἡ σημερινὴ φιλοσοφία τὰς ἐρθεὶς περὶ πολλῶν πραγμάτων δόξας, καὶ ἡ Εὐρώπη ὅλη τὸν πολιτισμὸν τῆς ;

Καὶ ἀπ' αὐτοῦς τοῦς πνευματώδεις σήμερον σπουδαίους ἀνδρας δὲν εἶναι κἀνεὶς, ὅστις δὲν ἔχει πολλὴν ἢ ἐλάχιστην βιβλιοθήκην ἰδίαν, καὶ παρὰ ταύτην πολλὰς ἄλλας βιβλιοθήκας μερικὰς καὶ δημοσίας, ἵνα νὰς νὰ τοῦ ἐλαφρύνωσι τοὺς κόπους· κἀνεὶς, ἔστις δὲν ἔχει κἀν ἀφθονα αὐτὰ τῆς γραφῆς τὰ ὄργανα, διὰ νὰ σκρειόνη χωρὶς ἀναβολῆς τὰ διανοήματα τῆς ψυχῆς του. Εἰς τὸ πρὸ τῆς τυπογραφίας ὅλον διάστημα, ἔπρεπε νὰ ᾔνοι τις καὶ ὑπερπλουτὴς, καὶ ὑπέμετρα φίλος τῆς παιδείας, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ μικρὸν μέρος ὅσων ἐμπορεῖ σήμερον ν' ἀπολαύσῃ καὶ πολλὰ μετρίως καταστάσεως ἄνθρωπος (1).

Παρὰ τὰ Ἰθικὰ Νικομάχεια ταῦτα, σώζονται ἄλλα δύο τοῦ Ἀριστοτέλους συγγράμματα, Ἰθικὰ ἐπιγραφόμενα κ' ἐκεῖνα, τὰ ἐπονομαζόμενα Ἰθικὰ μεγάλα, λέγω, καὶ τὰ Ἰθικὰ Εὐδήμια. Ταῦτα δικαιότερον παρὰ τὰ Νικομάχεια ἔπρεπε νὰ διατάσωμεν, ἂν εἶναι γνήσια τοῦ Ἀριστοτέλους συντάγματα· εἶναι καὶ τὰ δύο συντομώτερα τῶν Νικομαχείων. Τὰ Μεγάλα μάλιστα βαλλέον εἰς ἀπορίαν, διὰ τί ὠνομάσθησαν μεγάλα, ἐπειδὴ δεηρημένα εἰς μόνον δύο βιβλία, εἶναι τὰ μικρότερα τῶν ἄλλων. Τὰ Εὐδήμια, περιεχόμενα εἰς ἑπτὰ βιβλία, καὶ γραμμένα, ὡς τινες ἔκριναν, ἀπὸ τῶν Ἀριστοτέλων πρὸς τὸν μαθητὴν του Εὐδήμον τὸν Ἰώδιον (2), ἂν ἐξαιρέσης ἕσα περιέχον αὐτολεξεί σκεδόν ἀπὸ τὰ Νικομάχεια, δὲν εἶναι οὐδ' αὐτὰ πολὺ μακρότερα τῶν μεγάλων. Καὶ τῶν δύο ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου δὲν ἀμείζει καταπάντα τοῦ χαρακτῆρα τῶν Νικομαχείων καὶ εἰς τὰ

(1) Ἴδε κατωτέρ. σελ. λ', σημ. 1 καὶ 2.

(2) Ἄλλοι ἐξαναπίστευον, ὅτι ὁ Εὐδήμιος οὗτος εἶναι καὶ συγγραφεὺς τῶν Ἰθικῶν Εὐδημίων. Ἴδ. FABR. Bibl. gr. iii, pp. 209.

δύο ἢ καταριθμοῖσι τῶν ἀρετῶν μὲ τὰς ἐκ πλοῦτου κακίας, διαφέρει ἀπὸ τὴν εὐρισκομένην εἰς τὰ Νικομάχεια καταριθμοῖσιν (1).

Ἐάν ἀληθῶς ἐσυντάχθησαν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τῶν Νικομαχείων καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ Εὐδήμια, ὡς εἶναι γνώμη τῶν πλείοτων, ἀλλίως νὰ λύσω τὰς περὶ αὐτῶν ἀπορίας δὲν ἔχω, πλὴν ὑποθέτων, ὅτι καὶ τὰ δύο ἐγράφησαν ὡς σχέδια τῶν Νικομαχείων ἀπὸ τὸν φιλόσοφον, τὴν ἀρχὴν χωρὶς ἀκρίθειαν, ὡς εἶναι ἐξ ἀνάγκης εἰς τὰ σχεδιαζόμενα· ἔθεν ἔπειτα μετὰ πολλὰς σκέψεις, ἀναθεωρήσεις καὶ διορθώσεις, ἐσύνταξεν ἀκριθέστερον τὰ ἠθικὰ Νικομάχεια. Μόνη ταύτη ὑπόθεσις ἐμπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰς διαφορὰς τῶν τριῶν τούτων ἠθικῶν συγγραμμάτων. Ἄλλὰ ἰδιὰ τί μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν Νικομαχείων δὲν ἠφανίσθησαν τὰ σχέδια; τούτο φαίνεται παράξενον, δὲν εἶν' ὅμως ἀπὸ τὰ ἀδύνατα. Τόσον πλείοτερον χάριν χρεωστούμεν εἰς τὸν γράσαν, ὅτι τὰ ἐξύλαξεν, ὅσον συνεργῶν πελλάκις καὶ τὰ δύο εἰς εὐκολωτέραν τῶν Νικομαχείων κατάληψιν.

Εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν ἐτόλμησα καὶ τινὰς διορθώσεις τοῦ κειμένου, ὡς ἔναμα καὶ εἰς τὰ ὅποια πέφυκεν ἐξέδικα Πολιτικά τοῦ φιλοσόφου. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλει κατακριθῆναι εἰς ἀπὸ τῆς ἰκανότητος νὰ κρίνωσι τὰ τοιαῦτα. Σημειώσεις ἐπέυμυ νὰ γράψω μακροτέρως διὰ τὸ δυσνόητον τοῦ συγγράμματος· ἀλλὰ τὸ βαρὺ γῆρας, βαρυνόμενον ἐπι πλείοτερον ἀπὸ τὰς ἀπροσδοκίτους συμφορὰς τῆς Χίου, δὲν μ' ἐσυγχώρει τόσους κόπους. Μόνον παρηγορίαν εὐρίσκω ταύτην, ὅτι βλέπω τοὺς συμπατριώτας μου, ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ ἀνόμου τυράννου, παραγορευμένους μὲ τὴν ἐλπίζομένην ταλαίαν ἀπελύτρωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μὲ τὴν γενναίαν ἀπόφασιν ν' ἀνακτίσωσι τὴν γῆν τῆς γενέσεως αὐτῶν καὶ λαμπροτέραν τῆς προίρας.

Ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη ἐτυπώνατο ἐσχάτως καὶ τυπύεται ἀκέρῃ μὲ δαπάνην τῶν Χίων. Εἰς τὴν κεραιίδα τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐσιωπήθη τὸνομά των, διὰ τὴν ζήτησιν τοῦ ὀνόματος τυράννου Ἄλλὰ ταῦτα, ἐπειδὴ δὲν εἶμινε τί ποτε πλεόν νὰ φαίνονται ἀπ' αὐτὸν, καὶ τὸνομά των ἐπαναλαμβάνει τὴν τόπον του, καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς λοιποὺς τῶν ἑλλοῦ ἀδελφεῶν Ἑλλήνας ἐμπαροῦν καταφρεστικῶς

(1) Ἴδε τὰς ἐξῆς σημειώσεις μου, σελ. 229-230.

φωναζώσιν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ τυράννου ὅτι πρὸ εἰκασίδου ἐτῶν (1, τὸν ἐκαταρτίμην, ἀγανακτῶν διὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν δυστυχίαν,

Κῆν με φάγης ἐπὶ ῥίζαν, ὅμοις ἔτι καρποφορήσω,
ὄσον ἐπισπεῖσαι σαι, τράγχι, θυμένω.

Ἄν εἶναι δίκαιον ὅμως νὰ σιωπήσω τὴν πρόθυμον συνδρομήν εἰς τῶν Πολιτικῶν τὴν ἐκδόσιν ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ἐμογενεῖς τοῦ ὁποίου μὲ κακωφαίνεται ὅτι ἔνν με συγχωρεῖν εἰ περιστάσεις νὰ φανερώσω τ' ἔνοημα. Ὁ χρηστός πολίτης εὖτος ἐπῆρε σώματα τῶν Πολιτικῶν τῆς, καὶ τὰ ἐπέσειν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐλαφρύνῃ τὸ βᾶρος τῶν Χίτων, οἱ ὅποιοι κατεδαπανῶντο τότε νὰ τρέφωσι καθημέραν τοὺς μέλλοντας νὰ πληρώσωσι τὰ τροφεία μὲ τὴν ἀφανισμὸν τῆς Χίτου.

Εἰς τὰς σημειώσεις μου, τὰ στοιχεῖα ΠΑΡ σημαίνουσι τὴν ἕως τῶρα ψευδῶς εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἀναφερομένην παράφρασιν τοῦ Ἡλιεδώρου τὰ ΛΝ, τὴν Λατινικὴν ἀνόνημον μετάφρασιν (γνωστὴν ἔμως τῶρα ὅτι εἶναι τοῦ Μοιρέξκα) τὰ ΑΡΓ, τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἀργυροπούλου, καὶ τὰ ΑΡ, τοῦ Ἀρετίνου τὸ Ζ σημαίνει τὴν πρὸ ἐμοῦ ἐκδόσιν Ζέλλεν.

Εἰς τὸ τέλος ἔβαλα τὸν Πίνακα τῶν λέξεων (αὐξήμενοι ὅμοις), τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἀγγλου Πιλκινσῶνους καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν, χαλκογραφημένην τοῦ Ἀριστοτέλους εἰκόνα, διάφορον ἀπὸ τὴν εἰδωμένην εἰς τὰ Πολιτικά, παλαιὰν ὅμως, ὡς ἐκείνην.

Ἐαὐτὰ εἶχα περὶ τῆς ἐκδόσεως νὰ φανερώσω κοινῶς εἰς τοὺς ἀναγνώστας τὰ ἐξῆς λέγονται πρὸς μόνους τοὺς ὁμογενεῖς μου.

Ἐὰ σήμερον ἐκδιδόμενα τοῦ Ἀριστοτέλους Ἠθικά, ἐπὶ αἱ περιστάσεις μὲ τὸ ἐσυγχώρουν, ἔπρεπε νὰ ἐκδοῦναι πρὸ τῶν Πολιτικῶν, ὡς πρῶτον μέρος ἐκείνων, διὰ νὰ φυλάξω τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἐρύλαξε φυσικῶν αὐτῶν τάξιν.

Ἠθικὴ καὶ Πολιτικὴ, ὅν καὶ διαφέρωσιν εἰς τῆνομα, εἶναι ὅμοις

Ἰδε Ἰπποκρ. Περὶ ἀέρ. τόπ. ὑδ. 1800, Disc. prélimin., pag. αἶσακ.

μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη, ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία, ἡ ὀνομασθεῖσα ἀπὸ τὸν Κικέρωνα (1) καὶ τὸν Πλούταρχον (2) Τέχνη τοῦ βίου, καὶ συντομώτερον ἀπὸ τὸν φιλόσοφον Ἀυτοκράτορα (3), Πιωτικὴ, ἤγουν διδασκαλίαν πῶς ἔχομεν εἰς τὸν παρόντα βίον νὰ ζῶμεν καὶ νὰ συμπολιτευώμεθα μὲ τοὺς ἑμοίους μας, διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ὁποίαν ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἐπιθυμοῦμεν εὐδαιμονίαν.

Χωρὶς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, αἱ λοιπαὶ τῶν ἀνθρώπων γνώσεις καταντοῦν εἰς τὴν εὐτέλειαν τῶν βαναύσιων τεχνῶν καὶ ὅσα εὐνη δεξάζονται ὡς σφαῖρα, μὴν ἐλπίζουσι νὰ ὀνομασθῶσι φιλόσοφα, ἂν δὲν διορθώσωσι τὰ ἦθη καὶ τὴν πολιτείαν των, τὰ μὲν μίση νὰ ζῶσιν εὐδαίμονα.

Καθὼς πάσης τέχνης σκοπὸς εἶναι νὰ μεταβάλη τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὕλην εἰς τεχνητὸν τι κατασκευάσμα, τῶν τέλειον, ὅσον συγχωρῶν ἡ ὕλη καὶ ἡ σαφεία τοῦ τεχνίτου, παρόμοια καὶ ἡ Πιωτικὴ σκοπὸν ἔχει νὰ τελειοποιήσῃ τὸ λογικὸν ζῶον τοῦ ὀνομασθέντος ἀνθρώπου, λογικοῦ τούτου ζώου, χωρισμένου φυσικᾶ ἀπὸ τὰ ἄλογα, ὅσον σημειωδέστερον καμῆ τὸν χωρισμὸν, τῶν ἀξιώτερον τοῦ ὀνόματος, καὶ τῶν εὐδαιμονέστερον δύναται νὰ τὸν καταστήσῃ ἡ Πιωτικὴ. Ἡ εὐδαιμονία εἶναι τοῦ ὀρθοῦ, ἤγουν τοῦ τελείου λόγου ἀποτέλεσμα· διὰ τοῦτο δὲν ὀνομάζονται οὔτε τὰ ἄλογα ζῶα οὔτε τὰ παιδιά εὐδαίμονα· ἐκεῖνα, διὰ τὴν στέρησιν τοῦ λογικοῦ· τὰ παιδιά, διότι τὸ ἔχουσι ἀκόμη ἀτελής (4).

Εἰς τὰς ἄλλας ὅμως τέχνας καὶ ἡ ἐκλογὴ τῆς ὕλης, καὶ ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος τῆς ἐργασίας, εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ τεχνίτου.

(1) *Ars enim philosophia vitae* (εἰδικ. *De fin. bonor. et malor.*, I, 1, 2.

(2) Συμποσιακ. Α, α, 2.

(3) Πλάρκ. Ἀγτωνίων. ζ', 61.

(4) « Οὔτε βεῦν, οὔτε ἵππον, οὔτε ἄλλο τι τῶν ζώων οὐδὲν εὐδαιμον λέγομεν· οὐδὲν γάρ αὐτῶν οἶόν τε κινωνῆσαι τοιαύτης ἐνεργείας » [τῆς κατ' ἀρετήν]. Διὰ ταύτην δὲ τὴν αἰτίαν οὐδὲ ποῖς εὐδαίμων ἔστιν· εὐπω γάρ πρακτικὸς τῶν τοιούτων διὰ τὴν ἡλικίαν. » Ἰσοκ. Νικομαχ. Α, θ', σελ. 14.

Ὁ ἀνδριαντοποιὸς, παραδείγματες χάριν, δύναται καὶ νὰ διαλέξῃ τὸν ἐπιτήδειον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ λίθου, ν' ἀρχίσῃ τὴν ξέσιν αὐτοῦ καὶ κατασκευὴν, ὅπου καὶ ὅποτε θέλει, καὶ νὰ μορφώσῃ ἀπὸ τὴν ἄψυχον ὕλην ἀνδριάντα, τῶσον τέλειον, ὥστε νὰ εἰκονίζῃ ἀκριβοῦς ἐμφυγενῶν ἀνδρα. Τῆς Ἰθιτικῆς ἐξεναντίας ὁ τεχνίτης ἐργάζεται εἰς ἀνθρώπων ζῶντα, καὶ κινούμενον ἀπὸ πάθη πολλά καὶ διάφορα· τὰ πάθη ταῦτα χρεωστὶ νὰ ξέσῃ καὶ νὰ μετριώσῃ, ὥστε νὰ τὴν κάμῃ χρεῖσιμα καὶ εἰς αὐτὸν, καὶ εἰς τοὺς συναναστρεφόμενους καὶ συζῶντας μ' αὐτόν. Ἀλλ' οἱ ἀνθρώποι δὲν εἶναι ὅλοι ἐπίσης δεκτικοὶ τοιαύτης ξέσεως· εὐρίσκονται καὶ ὑπεκαίμενα τῶσον σκληρᾶς ὕλης, ὥστε ἢ δὲν αἰσθάνονται ἐλόστελα τὴν ἐργασίαν τῆς τέχνης, ἢ ἀφοῦ μορφωθῶσιν ἐπισηδύπτε, εὐκόλα γυρίζουσι εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν ἀμορφίαν· καὶ οἱ τειεῦτοι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς τῶν παλαιῶν νὰ διατάσωσιν, ἂν ἀληθῶς ἦναι πρᾶγμα διδασκτὸν ἢ ἀρετῆ.

Ἀλλὰ καὶ ἂν εὐτυχίσῃ ὁ διδάσκαλος τῆς Ἰθιτικῆς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης, ὁ καιρὸς καὶ ὁ τόπος τῆς διδασκαλίας δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὰς χεῖράς του. Ἔνα μόνον καιρὸν ἔχει, αὐτὸν τῆς παιδικῆς ἡλικίας τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον ἂν ἀφήσῃ, δὲν θίγει εὐρεῖν ἄλλο ἐπιτηδειότερον εἰς τὸ ἔργον του. Ἔνας μόνος ἀόμνη εἶναι καὶ ὁ ἐπιτήδειος εἰς αὐτὸ τόπος· πῶς τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι δὲν γνωρίζουσι ἄλλο ἀρχοντα παρὰ τὸν νόμον, οὐδ' ἔχουσιν τῆς ἀρχῆς ἢ τῆς ὑπεταγῆς ἄλλοι κανόνα παρὰ τὴν δικαιοσύνην. Ματαίως ὁ φιλόσοφος παιδαγωγὸς σπουδάζει νὰ ἀναθρέψῃ μὲ τὰ παραγγέλματα τῆς Ἰθιτικῆς νέους γεννημένους καὶ ζῶντας εἰς πόλιν κυβερνωμένην ἀπὸ νόμους ἀδίκους (1), καθὼς πάλιν ματαιοῦνται οἱ δίκαιοι νόμοι τῆς πολιτείας, ἔταν δὲν ἐπιστηρίζωνται εἰς τὴν ἄρθρην ἀνατροφὴν τῶν νέων. Ὅτι καλὸν ἀπειρῆ ἢ χρεῖστα ἀνατρεφῆ εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς, οἱ κακοὶ νόμοι εἶναι ἔτοιμοι νὰ τὸ πνίξωσι καὶ πρὶν βλαστήσῃ· ὅτι καλὸν προξενεῖται εἰς τὴν πόλιν ἀπὸ τοὺς δικαίους νόμους, ἀφανίζεται ἐγράφουρα, ἂν δὲ ἐφθασ' ἢ χρεῖστη ἀνα-

(1) Ὁ Πυθαγορικὸς Εὐνόφιλος, ἐρωτηθεὶς, « Πῶς ἂν τις μάλιστα τῶν » οὐδὲν παιδεύεται », ἀπεκρίθη, « Ἢ πόλεως εὐνομευμένης γεννηθεῖται » Διογαν. Λαερτ. γ', 16.

τροφή νὰ πρετοιμάσῃ τοὺς πολίτας εἰς τὴν φυλακὴν τῶν νόμων. Καὶ τοῦτο πάλιν δείχνει, ὅτι Ἡθικὴ καὶ Πολιτικὴ εἶναι δύο μέρη ἀχώριστα τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης, τῆς Βιωτικῆς. Ὅσαι πολιτεῖαι ἐφρόντισαν νὰ φυλάξωσι τὴν ἑνωσιν αὐτῶν ἀδιάσπαστον, ἐκείναι μόναι ἔχουσι νὰ καυχῶνται ὅτι ἀληθῶς εὐδαιμονοῦσι.

Ἀλλὰ ἔτι πόσαι καὶ ποῖαι εἶναι αἱ εὐδαίμονες αὗται πολιτεῖαι; Ἴσως εὐδαιμόνως ἀκόμη δύναται νὰ καυχῆθῃ ὅτι εὐδαιμόνησεν ὅλην τὴν συγχωρημένην εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐδαιμονίαν. Ὅ,τι μάλιστα προξενεῖ τὸν δισταγμὸν τοῦτον εἶναι τὰ ἀκαταπαύστως γραφόμενα ἠθικὰ, καὶ ἐξαιρέτως παιδαγωγικὰ βιβλία, μ' ἔλον ἔτι τὰ προγραμμέα ἀρκούν νὰ συνθέσωσι βιβλιοθήκην ὁλόκληρον. Πολὺ πλείω ὠφέλειαν ἔλαβον ἑξάπαντος προξενήσαντι οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἡθικῆς φιλοσοφίας, ἂν τὴν ἐδίδασκαν εἰς πολιτείας εὐνόμους, ἢ ἂν ἐδύναντο νὰ διώσωσιν ἐντῆμα καὶ τὴν εὐνομίαν εἰς αὐτάς.

Ἡ Ἡθικὴ, χωρισμένη ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, εἶναι ἡ κινώτερον ὀνομαζομένη καὶ ἐγκωμισμένη Χρηστικὴ ἠθικὴ. ἄνεμα καλὸν εἰς τὸ φαινόμενον, τὸ ὅποιον ὅμως εἰς πολλὰς πόλεις καὶ πολλοὺς ἀνθρώπους ἄλλο δὲν σημαίνει παρὰ τὴν εὐάρεστον μὲ ὄλους συναναστροφὴν, περιωρισμένην ἀπὸ τὸ ἴδιον εἰς κατὰ τὴν ἀνθρώπου συμφέρον καὶ ἀνθρώπου καλῶς ἀναθραμμένους καὶ χρηστοθήτης νομίζεται ἄστις εἶναι μετρίως γραμματισμένος, κινεῖται προπατῶν μὲ μουτικὴν εὐρυθμίαν, χαιρετίζει κομφῶς, συμποσιάζει ἀστείως, καὶ συναπαντᾷ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθροὺς μὲ ἰλαρὸν πρόσωπον.

Τὸ αὐτὸ ἔπαθε καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν ἐθνῶν χωρισθεῖσα καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἠθικὴν, ἐκατήντησε νὰ γένη συνώνυμος τῆς πανευργικῆς. Ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ μερικῶν πολιτῶν. Ἄνθρωπος πολιτικὸς εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλώσσας μετεφέρθη ἀπὸ τὸν ἑλόντα τὴν ἀληθῆ πολιτικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς τὸν, ἕστις κρύπτει τοὺς λογισμοὺς του, μὲ τέχνην καὶ σκεπὸν νὰ ἀπατήσῃ, οὐδὲ φεύγει τὸν δόλον πλὴν ἐκεῖ μόνον ὅπου κινδυνεύει νὰ τὸν βλάψῃ ὁ δόλος (1).

(1) Ἄλλο χειρότερον, Πολιτικὴ εἰς τὴν γλῶσσαν μας ἔγινε καὶ συνώνυμος τοῦ Πόρνου, καθὼς εἰς τῶν Γάλλων τὴν γλῶσσαν ἡ κοινὴ λέξις, ἤγουν ἡ αὐλικὴ σημαίνει τὴν Ἑταίραν. Ἴρα διὰ τὴν

Ἐάν ὁ λόγος ἦναι περὶ τῆς ὁλότητος τῶν πολιτῶν, ἔσται πολιτεῖαι ἐχώρισαν τὴν Πολιτικὴν ἀπὸ τῆν Ἰθικὴν, ἐκείνων οἱ ἡγεμόνες καὶ κυβερνῆται, πρὸς μὲν τοὺς κυβερνωμένους ἐγίναν αὐτογνώμονες δεσπότες, πρὸς δὲ τὰ ἄλλα ἔθνη, ἢ τοὺς ἡγεμόνας τῶν ἔθνῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ ζῶσιν, ὡς νὰ ἦσαν εἰς αὐτὴν τῆς φύσεως τὴν πρώτην κατάστασιν, μεταχειριζόμενοι τὴν βίαν πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ το πολιτικὸν (ὡς ὠνομάζετο ἕως τῶρα ἐπαινεύμενος ὁ δούλος) πρὸς τοὺς ἴσους, ἢ τοὺς ὑπερέχοντας ἔθην συνέθη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, μ' ὅλον ἔτι ἔλαξαν ἀπὸ τὸν δημιουργὸν αὐτῶν ἔλα τὰ μέσα νὰ ἐκδυθῶσι κατὰ μικρὸν τὴν ἀγριότητα, καὶ νὰ συζῶσιν εἰρηνικῶς καὶ εὐδαιμόνως, ὑποπεύονται ἑμῶς ἕνας τὸν ἄλλον ὡς ἐχθρὸν, καὶ εὐρίσκονται εἰς παντατινὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, τοῦ ὁποίου αἱ παύσεις δὲν εἶναι πλὴν ὀλιγώτερον ἢ πλείοτερον μακρὰὶ διακοπαί, συμφωνημέναι κ' ἐπικυρωμέναι μὲ αὐτὸ τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα, καὶ διαλυόμεναι διὰ πολλὰ μικρὰς αἰτίας.

Ὅπου βλέπεις πολέμους, μὲν ἀμφιβάλλεις, ὅτι ἐκεῖ ἡ Πολιτικὴ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν Ἰθικὴν. Οἱ συχνοὶ πόλεμοι εἶναι σημεῖον ἀψευδέστατον τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς βάρβαρότητος τῶν ἔθνῶν (1). Μόνος πόλεμος νόμιμος εἶναι, ὁ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας παντὸς ἔθνους πόλεμος· καὶ τότε μόνον συγχωρεῖται εἰς τοὺς πολίτας, ὅταν ἔρχωνται νὰ πολεμήσωσι ξένοι τὴν πατρίδα των ἀδίκως, ἢ ὅταν αὐτὴ τῆς πατρίδος εἰ κυβερνῆται, καταπατήσαντες ὅλα τὰ ἀνθρώπινα δίκαια, μελετῶσι προφανῶς τὸν ἐξολοθρευμὸν τῶν κυβερνωμένων. Ἐξω τούτου τοῦ πολέμου, ἔλα οἱ ἄλλοι πόλεμοι εἶναι ληστῶν καὶ φανέων ἐπιδρομαί, ὅχι πολιτισμένων ἔθνῶν νόμιμοι μάχαι.

εἰς τινὰς ἡγεμονικὰς αὐλὰς ἢ πολιτικὴ ἐπιστήμη τῶν αὐλικῶν ὀλίγον διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἑταιρικοὺς δόλους; καὶ ἐάν τοῦτο ἀληθεύῃ, τίτις ἔχουν οἱ ἡγεμόνες νὰ τοὺς φυλοχθῶσι; ἢ τίτις ἀπρίνοντες ἐλευθέρων τὴν τυπογραφίαν, νὰ φανερόνῃ εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς χρείας τοῦ λαοῦ, καὶ τὰς συμβουλάς τῶν φρονίμων ἀνδρῶν.

(1) « Ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς δυναμένοις πλεονεκτεῖν ἢ τοικύτη τοῦ [πολέμου] τετίμηται δύναις, εἰν ἐν Σκύθαις καὶ Πέρσαις καὶ Θραξί » καὶ Κελτοῖς. Ἀριστοτέλ. Πολιτικ. Ζ, β', 5, σελ. 207.

Καὶ ὑπομονή, ὅταν οἱ ἄνθρωποι κυβερνώμενοι ἀπὸ τυράννους, ἠναγ-
κάζοντο ὡς εἰς ὄλας τῶν τὰς ἄλλας πράξεις, καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους
πολέμους· εἶχαν καὶ ἀπολογία τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐμποροῦσαν ἔσον αἵ-
μα ἔχουσαν ἀδίκως νὰ τὸ καταρῶνται εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τυράννου.
Ἀλλὰ ἰτί νὰ συλλογισθῆ τις, ὅταν βλέπῃ παραδείγματα τοιούτων
πολέμων καὶ εἰς ἔθνη ἐλεύθερα, κυβερνώμενα, ἀπὸ ἡγεμόνας καὶ νό-
μους δικαίους; ἰτί νὰ εἴπῃ, ὅταν παρατηρῆ, ὅτι καὶ μὴν ἔχοντες
ἀφορμὰς ἰδίων πολέμων, μισθόνονται καὶ συμπολεμοῦν μὲ ἕνα ἔθνη,
ἐναντίον ἄλλων ἐθνῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια δὲν ἐβλάβησαν μικρὸν ἢ μέγα
τίποτε, καὶ χύουσι δι' ἀργύρια τὸ ὅποιον ἐχρεώσθουν νὰ φυλάσσωσι διὰ
μόνην τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος τῶν αἵμα; ἰτί ἄλλο, πλὴν ὅτι
ἐχώρισαν καὶ αὐτοὶ τὴν Πολιτικὴν ἀπὸ τὴν Ἰθικὴν;

Ὁ χωρισμὸς οὗτος, ἐγέννησεν ὄλων σχεδὸν τῶν παλαιῶν καὶ βαρ-
βάρων καὶ Ἑλληνικῶν, καὶ ἕως πρὸ μικροῦ τῶν ὀνομαζομένων πο-
λιτικῶν ἐθνῶν τοὺς πολέμους. Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον, μόνην
παιδείαν εἰς τὰ τέκνα τῶν ἐδίδαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν παιδείαν τοῦ
πολέμου, ἰκκὴν νὰ τοὺς καταστήσῃ στρατιώτας ἀνδρείους, ἀλλ' ἔχει
φίλους τῆς ἀληθινῆς ἀρετῆς ἄνδρας. Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον, ἐπαρ-
αίει ἀσπλάγγως εἰς τροφὴν τῶν θηρίων ὅσα τέκνα ἐγεννῶντο ἀσθε-
νῆ, καὶ ἀκολούθως ἀνεπιτήδεια εἰς πολεμικὰς γυμνασίας. Διὰ τὸν χω-
ρισμὸν τοῦτον, ἐσυγχώρουσι οἱ γέροντες εἰς τὰς γυναικὰς τῶν νὰ μοι-
χεύωνται ἀπὸ τοὺς νέους, διὰ νὰ γεννῶσι τέκνα εὖρωστα, καὶ εἰς
πολέμους ἐπιτήδεια (1). Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον, ἐτυράννουσι καὶ εἰς
αὐτὴν αὐτῶν τὴν πατρίδα, ἀνθρώπους ὁμογενεῖς, τοὺς Εἰλωτας, καὶ
ἔξω τῆς πατρίδος τοὺς ἄλλους Ἕλληνας μὲ τοὺς Ἀρμιστάς τῶν, κα-

(1) Ἴδε Πλούταρχον (Λυκουργ. § 15-16). Ὅλα ταῦτα ἐθαυμάσθησαν ἀπὸ
πολλοὺς, ὡς φρόνιμα νομοθετήματα. Ἄλλως τὰ κρίνει ὁ Ἀριστοτέλης
εἰς πολλὰ μέρη τῶν Πολιτικῶν (σελ. 207, 233, 248-249 ἐμ-
ἐκδ.), καὶ τέλος λέγει περὶ τῶν Λακεδαιμονίων (Ἰθικ. Εὐδημ. Ζ,
16), ὅτι δύναται νὰ προσαρμοσθῆ εἰς ὄλα τὰ φιλοπόλεμα ἔθνη,
« Ἀγαθοὶ μὲν ἄνδρες· τὰ γὰρ φύσει μὲν (ἰσ. γρ. μόνον) ἀγαθὰ αὐτοῖς
» ἐστὶ καλοκαγαθία δὲ οὐκ ἔχουσιν. » Φύσει ἀγαθὰ ὀνομάζει δὲ
φιλόσοφος ἐδῶ τὴν ἀνδρίαν, καὶ ἀγαθοὺς τοὺς ἀνδρείους.

θώς ἔπειτα οἱ Ῥωμαῖοι ὄλα τὰ ὑπήκοα ἔθνη μὲ τοὺς Ἀνθυπάτους. Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον, καὶ τὰ παλαιὰ ἔθνη, ἐμσταχειρίζοντο ἀδίκως ὡς δούλους τοὺς αἰχμαλωτισθέντας εἰς πόλεμον, καὶ τὰ νέα δὲν ἔπαυσαν ἀκόρη νὰ δουλόνωσι μὲ ὄχι δικαιοτέρας προφάσεις τοὺς ταλαίπυρους Ἀφρικανούς.

Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον τῆς Ἡθικῆς ἀπὸ τὴν Πολιτικὴν κυβερνᾶται σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ Ἑπτάνησος, ὡς δὲν ἔλπίζαν, ἀπὸ ἔθνος (1), τὸ ὁποῖον ἐσύνηψε πρὸ πολλοῦ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δεσποτῶν τὴν αἰδηρὰν βίβλον. Διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον, ὄχι μόνον ἐξωρίσθησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν πατρίδα οἱ ταλαίπυροι Παργινεῖ, ἀλλὰ καὶ συκκοφαντοῦνται ὡς ἀδίκως καταρώμενοι τοὺς αἰτίους τῆς ἐξορίας των. Ὁ χωρισμὸς οὗτος τῆς Πολιτικῆς ἀπὸ τὴν Ἡθικὴν καταδικάζει σήμερον ὄλους τοὺς Γραικοὺς, ὡς ἀπεστατάς. Ἐὰν τί; διότι ἔχασαν πλέον τὴν ὑπομενῆν νὰ συζῶσι μὲ θνητὰ!!! Τοῦ χωρισμοῦ τούτου... Ἀλλὰ τίς ἡ χρεια νὰ ἀπαριθμῶ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα κακὰ τῆς χωρισθείσης ἀπὸ τὴν Ἡθικὴν Πολιτικῆς, τώρα μάλιστα, ἔταν ἡ διορθωσις αὐτῶν μελετᾶται καὶ ἐλπίζεται ἀπὸ τοὺς φρονίμους ἡγεμόνας τῶν φωτισμένων ἔθνων;

Κοινὴ σχεδὸν καὶ ἰδιωτῶν καὶ φιλοσόφων γνώμη εἶναι, νὰ παραβάλλωνται τὰ πολιτικὰ τῶν ἀνθρώπων συστήματα μὲ τὸ κατὰ μέρος καθενὸς ἀνθρώπου σῶμα καὶ πιστεύεται κοινῶς, ἔτι καθὼς τοῦτο γεννᾶται, ἀκμάζει, γηράσκει, καὶ τελευταῖον ἀποθνήσκει, ἀπαράλλακτα καὶ αἱ πολιτικαὶ κοινωνίαι, συγκροτοῦνται, προχωροῦν εἰς αὐξάνειν καὶ εὐτυχίαν, μένουσιν εἰς αὐτὴν ὀλίγον ἢ πολὺ χρόνου διάστημα, ἔπειτα παρακμᾶζουσιν, καὶ τέλος ἀφανίζονται. Ἡ παραβολὴ ἐφάνη ὄχι μόνον εὐφυῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπιστεύθη ὡς ἀλήθεια ἀποδειγμένη ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν.

Ἀλλ' εἴαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν μανθάνωμεν τὸν θάνατον πολλῶν δεσποτικῶν, Ἀριστοκρατικῶν, Δημοκρατικῶν, ἡ αὐτὴ ἱστορία μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου. Ἀπ' αὐτὰς ἄλλαι ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν

(1) Ἀφῆκαν ἔμως εἰς τοὺς Ἑπτανησιώτας ΒΟΥΛΗΣ εἰδωλεν, καὶ τὸ λαμπρότερον, ἐνθρόνισαν εἰς αὐτὴν καὶ Πρῶτον, στελισμένον μὲ τῆς Ἑψηλότης (Altesse) τὸν τίτλον!

ἀνεμίαν, ἐκρατήθησαν πολὺν ἢ ὀλίγον καιρὸν μὲ τὴν βίαν, ὡς κρα-
τοῦνται αἱ ληστρικαὶ κοινωνίαι, καὶ τέλος ἠφανίσθησαν, ὡς ἀφανί-
ζονται αἱ λησταί. Ἄλλαι, γεννηθεῖσαι ἀπὸ νόμους δικαίους, δὲν τοὺς
ἐφύλαξαν ὁμοῦς μέχρι τέλους, ἀλλ' ἐχώρισαν καὶ αὐταὶ τὴν Πολιτικὴν
ἀπὸ τὴν Ἰθικὴν καὶ διὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον ἠρρώσθησαν τὸ πολι-
τικὸν σῶμα καὶ τελευταῖον ἀπέθανε. Καὶ κατ' αὐτὴν ἄρα τῆς ἱστο-
ρίας τὴν μαρτυρίαν, καμμία πολιτικὴ κοινωνία δὲν ἀπέθανε δι' ἄλλο,
πλὴν διότι ἐχώρισε τὴν Πολιτικὴν ἀπὸ τὴν Ἰθικὴν.

Ἐμμεῖνε πλέον νὰ ἐρευνήσωμεν, πρῶτον, ἂν ᾖ δυνατὸν νὰ ἐνωθῇ ἡ
Ἰθικὴ μὲ τὴν Πολιτικὴν, καὶ δεύτερον, ἂν ἐνωμένων ἐμποροῦν τὰ
ἔθνη καὶ νὰ φυλάξωσι διαπαντὸς τὴν ἑνωσιν αὐτῶν ἀδιάσπαστον,
διὰ νὰ ἀθανατίσωσι τὰς πολιτείας τῶν.

Ἐἰς τοὺς παλαιούς ἦσαν καὶ τὰ δύο σχεδὸν ἀδύνατα. Μεταβαί-
νοντες ἀπὸ τὴν ἀγριότητα εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἀπὸ τὸν ἀθίωτον βίον
εἰς βιωτικὴν κατάστασιν, φυσικὰ ἔπρεπε ν' ἀρκεσθῶσι κατορχὰς εἰς
ἀνασιν, καὶ ἔχει πανταλὴ παῦσιν τῶν καλῶν. Διεσπαρμένοι εἰς πολλὰ
χωριστὰ πολιτικὰ συστήματα, χωρὶς βιομηχανίαν, χωρὶς ἐμπόριον,
χωρὶς τοὺς καρπούς τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὰ κτήματα,
μόνην τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν ἐσπούδαζαν νὰ φυλάξωσιν ἕνας ἀπὸ
τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἄλλου, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι ἐμεταίχαν ἀπὸ τὴν φυ-
λακὴν τῆς ἐλευθερίας, ἢ ἐμπιστευόμενοι αὐτῇ εἰς ἕνα ἢ ὀλίγους τι-
νάς, τοὺς κριθέντας ἀξιωτέρους, ἠναγκάζοντο νὰ ἀγρυπνῶσι μὴ τῆ-
στερηθῶσιν ἀπ' αὐτοὺς ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους τὴν ἐμπιστεύοντο· τὸν
ὁποῖον κ' ἔπαθαν πωλλάκις. Τοῦτ' ἀκόμη τοὺς ἠνάγκαζε ν' ἀφίνωσι
καὶ τὴν γεωργίαν τῆς ἀποκτηθείσης μὲ τὸν πόλεμον ὀλίγης γῆς εἰς
ἐκαίνοους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὴν ἤρπαζαν, καὶ τοὺς ἑποιοὺς αἰχμα-
λωτίζοντες κατεδίκαζαν ἀμείσως εἰς παντοτινὴν δουλείαν.

Ἡ πρόοδος τῆς γεωργίας ἐμελλε φυσικὰ νὰ γεννήσῃ πρῶτον τὰς
πρώτας ἀναγκαίας τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἡ ἐπιπλέον ἔκτασις
αὐτῶν ν' αὐξήσῃ τὴν ἰδίαν καθενὸς κτηματικὴν κατάστασιν, ἥτις ἐμελλ-
λε νὰ φέρῃ τὰς ἐλευθερίους τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ τελευταίαν
τὴν βασιλίωσαν ὅλων τῶν ἐπισημαῖν, τὴν περὶ ἀνθρώπου φιλοσο-
φίαν. Διὰ νὰ ἀσχοληθῶσι τινὲς εἰς αὐτάς, ἔπρεπε πρῶτον νὰ σχο-
λάσωσιν ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην μέριμναν. Διὰ τοῦτο, λέγει ὁ Ἀριστο-
τέλης, ἠσχολήθησαν εἰς τὰς ἐπιστήμας πρῶτοι αἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύ-

πτου, διότι καὶ πρῶτοι αὐτοὶ ἐσχόλασαν ἀπὸ τῆς περὶ τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων φροντίδα (1).

Ἄλλ' οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ἦσαν ἀληθεῖς δεσπότες· θέλοντες γὰρ τοὺς σεβάσκειν ὡς δεσπότες ὁ λαὸς, ὅχι μόνον δὲν ἐκινύοντο εἰς αὐτὸν τὰ πολλὰ μικρὰ τῶν φῶτα (ὅστις ἦτον ὁ μόνος τρόπος γὰρ πολυπλασιασθῆναι καὶ γὰρ λάμπωσιν εἰς ὅλον τὸ ἔθνος), ἀλλὰ καὶ ἐβούλησαν τοὺς βασιλεῖς γὰρ δέσποισι τὸν λαὸν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τέσιν σφιγντά, ὥστε, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἤλπιζεν ὁ κόσμος σεφῶν συγγραμμάτων ἀπὸ τοῦ Αἰγυπτίου, θαυμάζει σήμερον τὰς πυραμίδας τῶν! (2).

Δὲν ἐφάνησαν τοιοῦτοι οἱ Ἕλληνας. Μόλις ἔλαβαν ὀλίγους σπινθῆρας σοφίας τιῆς ἐξ αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐξεπύρραυσαν εἰς ἕλκην τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ γὰρ κολακίζουσι τοὺς τυράννους, ἐσκοποῦσαν, γὰρ στρεψώσωσι τὴν ἐλευθερίαν, ὡς μόνον μέσον γὰρ ἐνώσωσι τὴν ἠθικὴν μὲ τὴν Πολιτικὴν. Ὅταν ἀπκντούσαν ἐμπόδια, ἐμετάφεραν μὲ τὰ ἰδιὰ των πρόσωπα καὶ τὴν σοφίαν εἰς τὰς ἀπεικίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι σκοπὸν ἄλλου δὲν εἶχαν παρὰ τὴν ἐνωσιν τῆς ἠθικῆς μὲ τὴν Πολιτικὴν, τὸ μαρτυροῦν τὰ λείψανα τῶν Νομοθεσιῶν τοῦ Χαρώνδου, τοῦ Ζαλεῦκου καὶ ἄλλων ἐπιστήμων ἀνδρῶν, μαθητῶν τῆς σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου.

Μετὰ τούτους ἐφάνησαν καὶ ἄλλοι φιλόσοφοι· ἀλλὰ κύνεις μεταξὺ τούτων δὲν ἐσπούδασεν, ὡς ὁ Σωκράτης, γὰρ κάμνη γνωστὴν εἰς ὅλους τὴν ἀνάγκην τῆς Βιωτικῆς ἐπιστήμης. Οὔτε σχολεῖον ἴδιον ἐσύστησεν, οὔτε νομοθέτης πόλεως τινὸς ἔγινεν· ἔκρινε πολὺ ἰσχυρῶτερον γὰρ νε-

(1) « Πλειόνων δὲ εὐρισκομένων τεχνῶν καὶ... πάντων τῶν τοιοῦτων » κατασκευασμένων, αἱ μὴ πρὸς ἡδονὴν μηδὲ πρὸς ἀναγκαῖα τῶν ἐπιστημῶν εὐρέθησαν, καὶ πρῶτον ἐν ταύταις ταῖς τόποις ὑπερῆσχόλασαν. Διὸ περὶ Αἰγύπτου αἱ μαθηματικαὶ πρῶτον τέχναι συνέστησαν· ἐκεῖ γὰρ ἠφείθη σχολάζειν τὸ τῶν ἱερέων ἔθνος.» Ἀριστοτέλ. Μεταφυσικ., Α, μαζ. α.

(2) On vente leurs pyramides; mais ce sont des monuments d'un peuple esclave. Il faut bien qu'on y ait fait travailler toute la nation, sans quoi on n'aurait pu venir à bout d'élever ces vilaines masses. ΒΟΙΤΑΙΑΒ, Dictionn. philosoph., au mot. Aris,

εστὶ τοὺς συμπλέκας εἰς τὰς καθημέριον συνανακτροφάς, μὴ σκοπὸν
 νὰ καταστήσῃ κοινὴν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν λαὸν τὴν πρέπουσαν
 εἰς τὸ πολιτικὸν ζῶον διαγωγὴν διὰ τὸ ὅποιον καὶ ἐλέγχετο, ὅτι
 τοὺς ἔκαμνε πολιτικούς (1). Πρῶτος αὐτὸς, ἐπιθυμῶν ν' αὐξήσῃ τοὺς
 διδασκάλους αὐτῆς, ἐτόλμησε καὶ τοὺς φιλοσόφους νὰ παρκαινή νὰ
 μεταφέρωσιν ἑλθὼν αὐτῶν τὴν μελέτην εἰς τὴν Πολιτικὴν, καὶ τοὺς σο-
 φιστὰς νὰ ἐλέγχῃ, ὡς ἀνατρεπέας αὐτῆς.

Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους ἔμιξεν ὁ μαθητὴς του Πλάτων μὲ
 τὰ νομοθετικὰ τῶν Πυθαγορείων παραγγέλματα, καὶ ἀνεκάλυψε τὴν
 ἀληθινὴν πηγὴν ὧν κακῶν πάσχουν οἱ ἄνθρωποι, λέγων, ὅτι δὲν
 θάλουν παύσειν καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν πολιτῶν αἱ δυστυχίαι, ἂν
 δὲν βασιλεύσωσι φιλόσοφοι, ἢ φιλοσοφήσωσιν οἱ βασιλεῖς (2), ἔγουν
 ἂν δὲν ἐνωθῇ ἡ πολιτικὴ μὲ τὴν Ἠθικὴν.

Ἐῶν φιλοσόφων τούτων τὰ Ἴων ἀκολουθῶν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης,
 ἐπλάτυνε τὰ δόγματα τῶν, τὰ συνήρμισε μεθοδικώτερον εἰς ἐπιστη-
 μονικὸν σύστημα, καὶ τὸ ὠνόμασε Πολιτικὴν (3), ἔγουν ἐπιστήμην

(1) Ξενοφ. Ἀπομνησ. Α, σ', 15. Ἴδε καὶ Ἀριστοτέλ. Πολιτικ.,
 Προλεγομέν. σελ. 15, σημ. 1.

(2) Πλάτων, Πολιτ. ε. σελ. 473.

(3) « Ἀγαπητὸν μὲν καὶ ἐνὶ μόνῳ κήλιον δὲ καὶ θεώτερον εἶναι
 » καὶ πόλεις. « Ἡ μὲν οὖν μέθοδος τούτων ἀφίσταται, ΠΟΛΙΤΙΚΗ τις
 » οὕτως. » (Ἠθικ. Νικομαχ. σελ. 2). Καὶ πάλιν « Μίρας ἐστὶν ἄρα,
 » ὡς εἶπες, καὶ ἀρχὴ ἡ περὶ τὰ ἦθη πραγματεία τῆς πολιτικῆς, τὸ
 » δ' ἔλον καὶ τὴν ἐπωνυμίαν δικαίως δεκτὴν ἂν μοι ἔχειν ἡ πραγματεία,
 » οὐκ ἨΘΙΚΗΝ, ἀλλὰ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ. » Ἠθικ. μεγάλ. Α, α. Ὅστις
 ἀναγνοίσῃ ταῦτα τοῦ Ἀριστοτέλους τὰ λόγια, ἀπρὸς τὴν νὰ συλλογισθῇ,
 ἦταν ἀκούρ ἐπαγγελλομένους πολιτικούς πιστεύοντας καὶ γράφοντας, ὅτι
 ὁ δὺο γλιάδας καὶ διακρίσια σχεδὸν ἐστὶ μεταγενέστερος τοῦ Ἀρι-
 στοτέλους Μαβλύς μόνος ἐκατάλαβε τὸ ἀχώριστον τῆς Ἠθικῆς ἀπὸ
 Πολιτικῆς, καὶ πρῶτος αὐτὸς (ὁ Μαβλύς) ἐθιῶρησε καὶ τὰς δύο ὡς μίαν καὶ
 τὴν αὐτὴν ἐπιστήμην. Mably est le seul des écrivains politiques
 qui ait été pénétré de l'inséparabilité de la morale et de la
 politique, et qui ait fait la morale la base de la législation.
 Καὶ πάλιν Mably . . . le premier qui ait considéré la politique
 et la morale comme une seule et même science. J. B. BONNIN,
 Doctrin. social, pag. 4 et. 37.

ἠθικῆς διαγωγῆς πόλιως ὁλοκλήρου, ἥτις ἀδύνατον νὰ ᾖναι χρηστέα, εἴαν ὄλα, ἢ καὶ τὰ πλείοτά της μέλη, δύνῃσι ᾖναι χρηστά. Ἡ διδασκαλία του εἶν' ἔχει μόνον φιλοσοφικωτάτην, ἀλλ' ἔχει καὶ τοῦτ' ἀκόμη τὸ καλόν, ὅτι καταλαμβάνεται εὐκόλως καὶ ἀπ' αὐτοῦ, σχεδὸν τοῦς ἀγραμμάτους.

Θεωρεῖ πρῶτον ὁ φιλόσοφος τὸν ἄνθρωπον ὡς ἔχοντα καὶ ἐνεργουῦντα κἀνὸν ἐπάγγελμα ἢ ἐπιτήδευμα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, παραδείγματος χάριν, οἰκοδόμον, σκυτοτόμον, ἢ ἄλλης τινὸς ἐργασίας τεχνίτην. Ἐξετάζει τὸ τέλος καὶ τὸν σκοπὸν καθενὸς τεχνίτου, ἐπειδὴ κἀνεὶς δὲν ἐργάζεται τῆσσι τῆσσι χωρὶς σκοπὸν. Ἔργον καὶ σκοπὸς τοῦ σκυτοτόμου εἶναι νὰ κατασκευάζῃ ὑπεδήματα τοῦ οἰκοδόμου, κατοικίας καὶ δι' αὐτὰ των τὰ ἔργα ὀνομάζονται ὁ ἓνας οἰκοδόμος, ὁ ἄλλος σκυτοτόμος. Ἄν τὰ κατασκευάζωσι καὶ καλὰ, ἤγουν κατὰ τοῦς κανόνας τῆς τέχνης, τότε λαμβάνουν καὶ τὸ ἐπωνύμιον καλοῦ οἰκοδόμου, καλοῦ σκυτοτόμου, καὶ ἀπλῶς καλοῦ τεχνίτου.

Μετὰ ταῦτα ὁ φιλόσοφος γυμνώνει τὸν τεχνίτην τοῦτον ἀπὸ τὴν τέχνην, καὶ τὸν θεωρεῖ, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον, ὡς μόνον λογικὸν ζῶον καὶ ὡς τοιοῦτου ἐρευνητῆ καὶ τοῦτου ποῖον εἶναι τὸ ἔργον καὶ τὸ τέλος, ποῖος ὁ σκοπός. Ἄρα νὰ τρέφεται καὶ ν' αἰξάνῃ; ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ φυτὰ. Ἄρα νὰ ζῆ καὶ νὰ αἰσθάνεται; ἀλλ' ἔχει καὶ τοῦτο κινὸν μὲ τὰ ἄλλα ζῶα. Ἄλλο τι λοιπὸν ἐξανάγκης πρέπει νὰ ᾖναι ἴδιον καὶ χωριστὸν τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπου· ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸ τέλος ἔργα του, ὡς λογικοῦ ζῶου. Ποῖα; Αἱ ἐνέργειαι τοῦ λογικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν διακρίνει ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα, καὶ ἐφαίνετο εἰς τήνδε καὶ εἰς αὐτὰς του τὰς τέχνας· ἀλλ' εἴαν αἱ ἐνέργειαι του ᾖναι καὶ τισαῦται, ὥστε νὰ σκεπάζωσι τὴν εὐδαιμονίαν του, τότε λαμβάνει καὶ τὸ ἐπωνύμιον τοῦ καινῶς λεγόμενου καλοῦ ἀνθρώπου, ἤγουν καλοῦ τεχνίτου τῆς ὀρετῆς (1).

Ἡ εὐδαιμονία εἶναι ἔχει μόνον νὰ ζῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴν τῆς ζωῆς, ἡδονὴν προξενουμένην ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου, ἀπὸ τῆν τιμῆν, τῆν εὐνοίαν καὶ τῆν εὐεργεσίαν τῆν παρὰ τῶν ὁμοίων του· ὄλα καλὰ, κρεμύμενα ἀπ' ἄλλους, ἐκ τῶν ὁποίων

(1) Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομαχ. σελ. 9—10.

νά τὰ λάβῃ δὲν ἔμπορῆ, ἀν δὲν ἀνταποδίδῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἕμισια πρὸς τοὺς ἄλλους (1). Καὶ ἱκανὴ τοιαύτη ἀνταπόδοσις δὲν γίνεται χωρὶς κόπους, ἐκ τούτου φαίνεται πόσον ἀπαιτῶνται, καὶ οἱ περιορίσαντες τὴν εὐδαιμονίαν εἰς μόνην τὴν ἡδονὴν, καὶ οἱ θεμελιώσαντες αὐτὴν εἰς γυμνοὺς ἀπὸ πάσαν ἡδονὴν κόπους. Ὁ ἀληθινὸς ἀγωνιστὴς τῆς ἀρετῆς ἄνθρωπος χρεώσται νὰ προσέχῃ μὴ δελεασθῆ ἀπὸ τὰς ἡδονῶν· ἀλλὰ δὲν ἔγινε διὰ τοῦτο καὶ θεός. Αὐτὸς ἔχει καὶ σωματικὰς χρείας, καὶ εἰς τὰς μετὰ τὰ ἄλογα ζῶα· ἔχει ἐπιθυμίαν ἡδονῆς καὶ ἀπροστροφὴν λόγου, ἔχει πάθη, τὰ ὅποια ἐμποδίζουν ἐπίσης τὴν ἀρετήν, καὶ ὅταν ὡς τύραννος τὰ πολέμῃ, καὶ ὅταν ὡς δεῦλος τὰ κολακίῃ. Ἄρκεῖ νὰ τὰ κυβερνᾷ πατρικῶς (2), καὶ νὰ μετριάσῃ τὴν ἀπὸ τῶν πλήρωσιν αὐτῶν ἡδονὴν μὲ τόσον πλειοτέραν προσοχὴν, ὅσον ἡ περὶ αὐτῆς κρίσις εἶναι δυσκολωτέρα, ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία τῆς συγγενᾶται, συνακμάζει καὶ συναδέει μέχρι τέλους εἰλην ἡμῶν τὴν ζωὴν, προσκολλημένη εἰς αὐτὴν (3) ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς ζωῆς· διότι χωρὶς αὐτῆς, οὐτα νὰ φυλάξῃ, οὐτ' εἰς ἄλλους νὰ διαδώσῃ τὴν ζωὴν εὐόνετο ὁ ἄνθρωπος. Τὴν ἡδονὴν μέγιστα χρεώσται νὰ χαλιναγωγῆ φρονίμως, ἀν ἀέκῃ νὰ τὴν ἔχῃ ἀσύνμαχον καὶ ἔχῃ πολέμῃον τῆς ἀρετῆς, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἐνὸς μέρους πρέπει νὰ συστέλλῃ τὰς χρείας του, ὡς ἐσυμβούλιον ὁ Σωκράτης (4)· ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ ἡδύνη, ἢ νὰ εὐφραίνῃ (5) τὸν βίον του μὲ τὴν μετρίαν χρῆσιν καὶ ἀπὸλαυσιν τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ὑπατάσσων ἑμῶς αὐτὰς εἰς τὰς ἀσυγκρίτως

(1) «Ἔτε ὑπὸ φίλων θέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον·
« εἴτε ὑπὸ τινος πόσει ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόσιν ὠφελιτέον·
« εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῆ θανατάσθαι, τὴν
« Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν.» Ξενοφ. Ἀπομν. Β, α', 2β.

(2) Ἄσπερ τοῦ πατρὸς ἀκρυτακόν, π Ἠθικ. Νικομαχ. Α, 1γ, σελ. 2γ.

(3) Ἀνάγνωσε μὲ προσοχὴν ὅσα λέγει περὶ τῆς ἡδονῆς ὁ Ἀριστοτέλης, Ἠθικ. Νικομαχ. σελ. 25-26, 36, 59-60.

(4) «Ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δεῖσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δὲ
« ὡς ἐλάχιστων, ἐγγυτάτω τοῦ θεῖου· καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ
« δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θεῖου, ἐγγυτάτω τοῦ κράτιστου.» Ξενοφ. Ἀπομνημ. Α, 5', 10.

(5) Τοῦτο νοεῖ ὁ Πλάτων (Τίμ. σελ. Βα), λέγων, ὅτι ἡ μετρίαν

ὑπερτίρας ἡδονάς τῆς ψυχῆς. Εἶναι λοιπὸν ἢ πολυβύλλητες καὶ πολυ-
πύθητος ἀπ' ἑλοῦς κενῶς εὐδαιμονία, Ἄρετή συνωδευμένη μὲ
μετρίαν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου, ἤγουν τεικύ-
τη βίου κατὰστασις, εἰς τὴν ὁποίαν μήτε νὰ τρυφᾷ τις καθημέραν,
ὡς Σαρδανάπαλις, μήτε πάλιν νὰ ταλαιπωρῆ ἀκαταπαύστως, ὡς οἱ
καταδικασμένοι εἰς τὸ κάτεργον (1).

Μίγα μέρος ὅμοιας τῶν ἀγαθῶν τούτων κρίματα πηλλάκις καὶ ἀπὸ
τὴν τύχην· καὶ κἀνεὶα δὲν λησθάνει, ὅτι τῆς τύχης οἱ μοιραῖοι,
ὅν δὲν γίνονται πάντες ἄλλοι, εἶναι ἕνωσ· πάντος ἄνιστοι ἔθεν εὐ-
δὲ κἀνεὶς τῆς γυναικὸς χάριν· καὶ οἱ κακμοῖροι καὶ οἱ καλομοῖροι
τὴν ἐγκαλοῦν, ὅτι δὲν τοὺς ἐχάρισαν ἕσα ἤλπιζαν, ἢ δὲν τοὺς ἐπλή-
ρωσαν ἕσ· αὐτοὶ κρίνουσι χρεωτούμενα εἰς ἑαυτούς.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν κακμοῖρων τούτων εὐρίσκονται καὶ τινές, τοὺς
ὁποίους δικαιότερον ἤθελες ὀνομάσειν ἀμοῖρους. Τούτοις τεικύτους ὅχι μόνον
δὲν ἐφιλοδώρησεν ἡ τύχη, ἀλλ' ὡς ἐχθρὸς ἀσπικῆτος τοὺς πολεμει-
καθημέραν· τοῦτον μὲ νόσου· σωματικῆς, ἐκείνου μὲ πενίαν ἀκράν,
ἄλλον μὲ ἀπεξολὴν τέκνων καὶ φίλων, καὶ ἄλλον μὲ καταδρομῆς
ἀπὸ συκοφάντας ἀγρίους, μὲ καθημερινὸν κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας ἢ
τῆς ζωῆς του, εἰς ἕνα λόγον, τοὺς ἐμποδίζει μὲ παντὸς εἶδους κακῆ
ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀρετῆς. Πῶς τεικύτους δεινὰς περιπτώσεις, εἰ τί
δύναται καὶ τί χρεωστῆ νὰ κἀν, ὁ ἀγνωστὸς τῆς ἀρετῆς; Ἰκὰ τὴν
ἀπεχωριτίσιν ὡς πρᾶγμα μάλιστα, φρονάτων τὰ ἀνάξια λογικοῦ ζήτου
ταῦτα λόγια:

Ἔτι τὴν ἀρετῆ, λόγος ἄρ' ἔσθ· ἐγὼ δὲ σε

Ἔτι ἔργον ἔσκειν· οὐ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχη (2).

ΠΑΥΝΕΙ τοὺς ἀνοήτους, καὶ ΕΥΦΡΑΙΝΕΙ τοὺς φρονίμους. « ἡδονὴν
» μὲν τῆς ἀρετῆς, εὐφροσύνην δὲ τοῖς ἐμφορῆσι. » ἠθέλεις νὰ ἀγίσαις
καὶ αὐτάς σου τὰς σωματικῆς ἡδονάς; Ἰπότασά τας εἰς τὰς φρένας.
Αἱ φρένες μὰς χωρίζουν ἀπὸ τὰ κτήνη· τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται καὶ
αὐτὰ τὴν ἡδονὴν, ἀλλὰ δὲν ἐξεύρουν τί πρᾶγμα εἶναι ἡ εὐφροσύνη.

(1) κ βτι δ' ἐστὶ σωφρόνως μὲν, ταλαιπωρῶς δὲ ζῆν· ἀλλὰ βελτίων
» ἔρος τὸ σωφρόνως καὶ ἐλευθερίως· χωρὶς γὰρ ἑκατέρῃ, τῷ μίᾳ τὸ
» τρυφᾶν ἀπολυθῆσαι, τῷ δὲ τὸ ἐπιπόνησιν. » Ἀριστοτ. Πολιτικ. σελ. 39.

(2) Ἰδε τὰς εἰς τὸν Πλουτάρχ. Βρωτ. σημειώσ. Μέρ. 5', σελ. 410 ἠ 30.